

„POSŁUGI ŚWIECKICH W KOŚCIELE”
SEMINARIUM WYKŁADOWCÓW LITURGIKI
Ożarów Mazowiecki, 9-10 września 1999 r.

W dniach 9-10 września 1999 r. w Wyższym Seminarium Duchownym Księża Pallotynów w Ożarowie Mazowieckim odbyło się XXXV Seminarium Wykładowców Liturgiki, reprezentujących wszystkie ośrodki uniwersyteckie, akademickie, wydziały teologiczne i wyższe seminaria duchowne w Polsce. W spotkaniu brało udział 58 wykładowców. Tematem obrad były „Posługi świeckich w Kościele”. Zwyczajem poprzednich zjazdów refleksja teologiczna skupiała się nie tylko wokół referatów, ale także na celebracji liturgii i osobistych spotkaniach, mających na celu wzajemną wymianę doświadczeń w pracy dydaktyczno-naukowej.

Obrady otworzył przewodniczący Sekcji Wykładowców Liturgiki przy Komisji do Spraw Nauki Episkopatu Polski, prof. dr hab. Adam D u r a k SDB (Warszawa). Zwrócił on uwagę na ciągle aktualny problem zaangażowania świeckich w Kościele w świetle odnowy posoborowej.

Pierwszą sesję obrad w dniu 9 września, której przewodniczył ks. prof. dr hab. Helmut S o b e c z k o (Opole), otworzył referat ks. dra Czesława K r a k o w i a k a (Lublin) *Teologiczne i normatywne zasady współpracy świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. Prelegent wyjaśnił znaczenie pojęć używanych na określenie różnych rodzajów posługiwania w Kościele (*ministerium, officium, munus, servitium*). Współpraca świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów opiera się na teologicznej koncepcji Kościoła jako wspólnoty – *communio*, wyakcentowanej przez Sobór Watykański II, w której jedność posłannictwa realizuje się poprzez różnorodność posługiwania. Istotna jest świadomość realizacji posłannictwa Kościoła zgodnie z rzeczywistością ontologiczną posługującego – ministrzy wyświęceni (*ordinatio*) oraz ministrzy ustanowieni (*institutio, collatio*). Zaangażowanie wiernych świeckich ma więc z natury charakter współpracy, a nie zastępowania duchownych. Z powodu braku kapłanów świeccy powoływani są do współpracy w posłudze ministerialnej w wymiarze *munus docendi, sanctificandi* i *pascendi*. W istocie rzeczy jednak wierny świecki nie może zastąpić posługi duchownego w sensie ścisłym. Świadczy o tym również terminologia używana na określenie tej samej czynności wykonywanej przez duchownego lub świeckiego, np. przewodniczenia zgromadzeniu liturgicznemu. Kapłan na mocy święceń przewodniczy takiemu zgromadzeniu (*praesidere*) w osobie Chrystusa, świecki zaś na mocy chrztu tylko prowadzi lub kieruje zebraną wspólnotą (*ducere*). Prawdę ontologiczną podkreśla także fakt, iż wierny świecki realizuje

współpracę w posłudze kapłańskiej na zlecenie, udzielone w odpowiednim przypadku i w określony sposób (*necessitas, utilitas, cognitio*).

Praktyczna realizacja współpracy świeckich dokonuje się w posłudze słowa Bożego, udzielaniu Komunii świętej, pomocy w duszpasterstwie chorych, asystowaniu przy zawieraniu małżeństw, udzielaniu chrztu, prowadzeniu liturgii pogrzebu oraz przez udział w radach parafialnych, duszpasterskich i ekonomicznych.

Drugi referat, *Diakon stały w warunkach Kościoła w Polsce*, zaprezentował dr Marek M a r c z e w s k i (Lublin). Autor szeroko omówił teologię diakonatu stałego oraz jego wprowadzenie w kontekście europejskim jako owoc Soboru Watykańskiego II. Przywrócenie instytucji diakona stałego nie zakończyło jednak dyskusji wokół jej teologicznych koncepcji i praktycznej realizacji. Referent omówił poglądy współczesnych teologów dotyczące diakonatu stałego (K. Rahner, H. Vorgrimler, Y. Congar, H. Kramer, A. Altana), będących wykładnią eklezjologii Vaticanum II w aspekcie diakonijnego wymiaru Kościoła. W kontekście sytuacji Kościoła w Polsce na uwagę zasługują prace ks. J. Mariańskiego i E. Firlit, analizujące wpływ przemian systemowych na obecność Kościoła w społeczeństwie i model prowadzonego duszpasterstwa, a także wkład sługi Bożego ks. F. Blachnickiego w kształtowanie obrazu Kościoła jako komunii w wymiarze diakonijnym. We wnioskach prelegent dostrzegł potrzebę wprowadzenia diakonatu stałego w Polsce jako wyraz pełnego obrazu Kościoła realizującego swe posłannictwo w funkcji diakonii. Współczesna teologia każe bowiem patrzeć na diakona nie tylko jako na stopień do święceń prezbiteratu, lecz także widzieć w nim osobne powołanie do służby w Kościele. Diakon w wypełnianiu swoich obowiązków nie wyręczałby kapłanów, ale podejmował zadania dotychczas zanedbane na polu pracy duszpasterskiej, takie jak troska o ludzi z marginesu społecznego, ubogich, zrozpaczonych i poszukujących.

Po wystłuchaniu referatów rozpoczęła się dyskusja, która koncentrowała się wokół potrzeby teologicznego pogłębienia posług istniejących w Kościele (Cz. Krakowiak, H. Sobeczko) oraz wprowadzenia diakonatu stałego (S. Szczepaniec, M. Marczewski, J. Nowak).

Sesja przedpołudniowa zakończyła się liturgią Modlitwy w ciągu dnia, której przewodniczył ks. dr Józef G ó r z y ń s k i (Warszawa).

Drugą sesję obrad rozpoczął referat ks. dra Stanisława S z c z e p a ń c a (Kraków) *Posługiwanie świeckich w liturgii. Zasady ogólne*. Omówiono w nim posługi zwyczajne wspólne wszystkim wiernym, wynikające z czynnego uczestnictwa w liturgii, jak słuchanie słowa Bożego, składanie ofiary oraz zjednoczenie z Chrystusem i braćmi przy stole uczyty. Tym aktom wykonywanym przez zgromadzenie towarzyszą słowa i milczenie, gesty i postawy, modlitwy i aklamacje, wezwania i odpowiedzi, śpiewy i recytacje jako czynności liturgiczne, w których działa Chrystus mocą Ducha Świętego. Drugi rodzaj posług wypełnianych przez świeckich to tzw. posługi szczególne, odmienne dla każdego. W pewien sposób upodabniają się one do funkcji kapłana, który staje „wobec” zgromadzenia. Dotyczy to funkcji lektora, psalterzysty lub osoby wypowiadającej wezwania modlitwy powszechnej. W refleksji Prelegenta pojawiło się pytanie, czy wobec tak przyjętego podziału można mówić tylko o odmienności organizacyjnej, formalnej i funkcyjnej, czy raczej jest to wyraz różnicowania wśród świeckich sposobu uczestnictwa w ka-

plaństwie Chrystusa na płaszczyźnie kapłaństwa powszechnego. Takie postawienie sprawy implikuje spełnianie posług przez wiernych świeckich jako odpowiedź na rozpoznane powołanie. Na tej podstawie Autor przedstawił kryterium podziału posług wykonywanych na mocy uzdolnienia wyływającego z przyjęcia sakramentu chrztu i bierzmowania oraz odkrytego i przyjętego powołania. Dalszą konsekwencją takiego ujęcia problemu jest podział posług między kapłana i świeckich (kapłaństwo), mężczyzn i kobiety (małżeństwo), między poszczególne osoby (konsekracja) oraz na wyróżnione zadania (z racji ustanowienia do posługi). Referent przedstawiając tak różnorodny podział funkcji, umieścił je w kontekście tajemnicy jedności Chrystusa i Kościoła, w którym wszystkie działania znajdują swój sens i wypełnienie.

W dalszej części obrad wygłoszono dwa komunikaty. Pierwszy z nich, zatytułowany *Ministerium lektora i akolity*, przedstawił ks. dr Józef G ó r z y ń s k i (Warszawa). Autor zajął się analizą posług wprowadzonych przez motu proprio Pawła VI *Ministeria quaedam* zarówno w aspekcie wymowy teologicznej, jak również praktycznych czynności właściwych każdej z posług. Prelegent zauważył, iż współczesna praktyka Kościoła w Polsce nastęrcza wiele trudności w rozumieniu posług lektoratu i akolitu. Istnieją bowiem posługi wypełniane nie na mocy ustanowienia, jak to przewiduje dokument papieski, ale sprawowane *de facto*, nieustanowione, a jedynie powierzone wybranym osobom. Zauważa się także mentalność, która w posługach upatruje początkowe stopnie na drodze do święceń kapłańskich, co jest niezgodne z założeniami motu proprio. W obecnej sytuacji prawnej Kościoła w Polsce praktycznie nie istnieją posługi lektoratu i akolitu w duchu odnowy posoborowej, ponieważ instrukcja Episkopatu Polski z 4 maja 1982 r. ogranicza ich funkcjonowanie do seminariów duchownych. Przyczyną takiego stanu rzeczy, zdaniem Autora, jest z jednej strony słabość legislacyjna motu proprio *Ministeria quaedam*, a z drugiej strony – nieprzemyślane działanie wyrażające się w „radzeniu sobie na swój sposób z reformą posług” a nie na sposób Kościoła. Sprawa posług domaga się wprowadzie dodatkowego uregulowania ze strony Stolicy Apostolskiej, ale także w warunkach polskich zastosowania na bieżąco tego, czym obecnie w tej dziedzinie dysponujemy.

Po referacie ks. dra J. Górczyńskiego zabrał głos ks. bp prof. dr hab. Wacław Ś w i e r z a w s k i, przewodniczący Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski. Poinformował on zebranych o bieżących sprawach liturgicznych, stanowiących przedmiot prac Komisji. Zalicza się do nich redakcję polskiego wydania obrzędów święceń, konsekracji dziewic, rytuału egzorcyzmów, organizację sympozjów o kierownictwie duchowym w sakramencie pokuty i pojednania oraz Liturgii Godzin w życiu osób konsekrowanych, a także nowy kalendarz świętych i błogosławionych Kościoła w Polsce wraz z szóstym tomem Lekcjonarza. Ks. Biskup poinformował o pracach przygotowawczych dotyczących trzeciej edycji typicznej *Mszatu Rzymskiego*. Ponadto zwrócił się z propozycją organizowania ogólnopolskiego Kongresu Liturgicznego oraz wznowienia Krajowego Ośrodka Duszpasterstwa Liturgicznego celem pogłębienia formacji liturgicznej wiernych, zaapelował także do zebranych o wrażliwość na ortodoksję w przedstawianiu spraw dotyczących liturgii.

W dalszej części sympozjum ks. dr Eugeniusz S t e n c e l (Pelplin-Skórcz) przedstawił komunikat *Formacja i postuga zakrystiana*. Prelegent uznał za palącą potrzebę, w sytuacji Kościoła w Polsce, szeroką formację zakrystianów, która pozwo-

liłaby na wykonywanie tej posługi w sposób dojrzały, odznaczający się znajomością zasad liturgii Kościoła. Formacja taka potrzebna jest na wielu poziomach – diecezjalnym, rejonowym i parafialnym.

Prof. dr hab. Jerzy J. K o p e ć CP (Lublin) wygłosił komunikat *Formacja i posługa ministrantów i ministrantek*. Autor przedstawił omawiane zagadnienie w kontekście historycznym, teologicznym (KL 29; KKK 1143) oraz praktyki Kościoła, zwłaszcza w świetle wypowiedzi Stolicy Apostolskiej o wprowadzaniu posługi ministrantek. Taka decyzja musi uwzględniać tradycję miejscowego Kościoła oraz potrzeby duszpasterskie. Prelegent wskazał na konieczność stosowania dojrzałej formacji służby liturgicznej, przypominając polski, pięcioletni model formacji sługi Bożego ks. F. Blachnickiego.

Po referatach odbyła się dyskusja podsumowująca pierwszy dzień obrad, w której poruszano problemy związane z wprowadzeniem diakonatu stałego (ks. S. Koperek, Nowakowski, bp S. Cichy) oraz formacją ministrantów (bp W. Świerzawski, A. Durak, A. Labudda).

Na zakończenie pierwszego dnia obrad odbyła się wspólna celebracja Nieszporów i Eucharystii pod przewodnictwem bpa Wacława Ś w i e r z a w s k i e g o. W mistagogicznej homilii Ks. Biskup nawiązał do wielkoczwartkowej tajemnicy miłości Chrystusa, wyrażającej się w ustanowieniu Najświętszego Sakramentu i kapłaństwa.

Drugi dzień obrad, pod przewodnictwem ks. dra hab. Władysława N o w a k a (Olsztyn–Lublin), rozpoczął się dyskusją na temat poruszanych dotychczas zagadnień.

Prof. dr hab. J. K o p e ć CP (Lublin) zgłosił formalny wniosek, aby uczestnicy sympozjum zajęli stanowisko wobec kwestii wprowadzenia diakonatu stałego w Kościele polskim. W nawiązaniu do problemu ministranci/ministrantki podkreślił walory wychowania koedukacyjnego w kulturze zachodniej oraz decydujące znaczenie odpowiedniej formacji w duszpasterstwie służby liturgicznej. Kolejni dyskutanci zwrócili uwagę, iż w obecnej praktyce liturgicznej istnieje przypadkowość wypełniania poszczególnych posług i należałoby wypracować model realizowania posługi związanej z konkretną osobą, także z uwzględnieniem płci jako znaku (S. Szczepaniec). Z uwagi na pewne negatywne doświadczenia związane z funkcjonowaniem w niektórych kościołach posługi diakona stałego podkreślono, że pozytywne świadectwa w tej dziedzinie przeważają, a powodzenie tego rodzaju posługiwania zależy w znacznej mierze od dobrze zorganizowanej i prowadzonej formacji diakonów stałych (bp S. Cichy).

Po dyskusji nastąpiła prezentacja ostatniej części referatów sympozjum. *Muzyczne posługi świeckich w liturgii (kantor, psalterzysta, schola, chór, organista)* przedstawił ks. prof. dr hab. Zbigniew W i t (Częstochowa–Lublin). Autor nakreślił panoramę historyczną wypowiedzi Magisterium Kościoła ostatniego stulecia na temat muzyki sakralnej, ze szczególnym uwzględnieniem świeckich wykonawców muzyki w liturgii. Następnie szczegółowo omówione zostały tożsamość i funkcje takich podmiotów jak *schola cantorum*, chór, kantor, psalmista i organista. Prelegent zwrócił uwagę na potrzebę udziału świeckich wykonawców muzyki nie tylko w liturgii mszalnej, ale także w Liturgii Godzin, liturgii sakramentów i sakramentaliów. Oceniając obecną sytuację udziału świeckich w muzycznych posługach liturgicznych, należy podjąć

starania, aby w każdej parafii powstawały zespoły wykonujące posługę wokalną w liturgii, formowane nie tylko w celu technicznego wykonywania śpiewów, ale także do znajomości liturgii i przyjęcia odpowiedniej postawy duchowej.

Ks. Edward S k a l s k i (Gdynia) przedstawił komunikat *Formacja i posługa nadzwyczajnego szafarza Eucharystii*. Funkcja nadzwyczajnego szafarza Eucharystii wprowadzona została dla dobra duchowego wiernych, jakim jest częsta Komunia święta, oraz z powodu prawdziwej konieczności wynikającej z braku odpowiedniej liczby szafarzy zwyczajnych. Spełnianie funkcji nadzwyczajnego szafarza jest służbą i zobowiązuje do stałej osobistej formacji. Powinna ona obejmować spotkania szafarzy w parafii raz w miesiącu, a w diecezji raz na kwartał. Prelegent zasygnalizował potrzebę powołania krajowego duszpasterza nadzwyczajnych szafarzy Eucharystii. W dalszej części komunikatu zostały omówione funkcje szafarza w czasie Mszy świętej, zanoszenie Komunii świętej chorym oraz kwestia stroju liturgicznego szafarza. Posługa względem chorych powinna również objąć troskę o ich przygotowanie do godnego przyjęcia Komunii świętej.

Na zakończenie sympozjum odbyła się dyskusja plenarna, w której zwrócono uwagę na problem tożsamości poszczególnych funkcji w zgromadzeniu liturgicznym oraz ich praktyczną realizację w Kościele polskim, włącznie ze sprawą ustanawiania lektorów (P. Petryk, Cz. Krakowiak, J. Nowak, J. Górzyński, S. Szczepaniec). Wypowiadano się także na temat różnicy w funkcji akolity i nadzwyczajnego szafarza Eucharystii, która wyraża się m.in. w sposobie ustanowienia – na stałe lub czasowo (J. Górzyński, E. Skalski). Powrócił także problem formacji diakona, która powinna mieć charakter pełniejszego wykształcenia teologicznego, a nie tylko kursu praktycznego (H. Sobeczko, bp S. Cichy, J. Kopeć). Zdecydowana większość uczestników sympozjum opowiedziała się za wprowadzeniem instytucji diakona stałego w Polsce jako pełnego wyrazu realizacji posłannictwa Kościoła. Dyskutowano także potrzebę wprowadzenia stałej posługi lektora oraz jej niepowtarzalnego ustanawiania (H. Sobeczko).

W podsumowaniu obrad przewodniczący sekcji, prof. dr hab. Adam D u r a k SDB, podziękował za wspólne spotkanie, przygotowanie i wygłoszenie referatów oraz dyskusję. Wyraził nadzieję, że podjęta refleksja zaowocuje w praktyce eklezjalnej.

Wiesław Wyszyński OFM Cap